

Cafè Filosòfic IN DIVINA VERITAS

Sessió 27

Dissabte, 25 de Maig
Biblioteca Walter Benjamin Portbou

14:00h Trobada i dinar al [Restaurant Riky](#), Passeig de la Sardana, 9. Portbou (Opcional) *

17:00h - 17:15h

Presentació del projecte de la Casa Walter Benjamin,
a càrrec de la Pilar Parcerisas, presidenta de la Fundació Angelus Novus.

17:15h - 18:15h

Consciència o col·lapse: el pensament crític davant d'un món que trontolla

Diàleg amb el filòsof Jordi Pigem, conduït per Ignasi Rifé, coordinador d'Elea.

18:15h - 18:30h

Pausa. S'ofereirà un refrigeri.

18:30h - 20:00h

Cafè Filosòfic IN DIVINA VERITAS. Sessió 27. Diàleg obert amb tots els assistents.
Documentació que contextualitza la sessió a: www.elea.cat

Import: **10€** - Reserves a: hola@elea.cat

* Per assistir al dinar cal reservar abans del dia 20/05. Cada comensal paga el seu cobert. Preu mitjà: 25€

Organitza:

Col·labora:

Ajuntament
de Portbou

Cafè Filosòfic **IN DIVINA VERITAS**

Sessió 27. **Dissabte, 25 de Maig de 2024**

Consciència o col·lapse: el pensament crític davant d'un món que trontolla

“A mitjan segle XX, Walter Benjamin (Berlin, 1892 – Portbou, 1940) va emprar el pensament crític per cercar orientació en un dels moments més foscos de la història. Avui, com llavors, en un món cada vegada més incert i amb amenaces sense precedents, cal revifar el pensament crític per tal d'entendre on som, trobar sentit al que fem, recuperar la llibertat interior i preservar la nostra humanitat i la dignitat del món.” Jordi Pigem

Per a la darrera sessió del curs del Cafè Filosòfic comptarem amb la participació del filòsof i escriptor Jordi Pigem¹, especialista en els nous paradigmes de la ciència i en els corrents de fons que configuren el món contemporani. Arran de la publicació del seu darrer llibre “Consciència o col·lapse”², que inclou diverses referències a Benjamin (i a molts altres pensadors, d'ahir i d'avui), dialogarem amb l'autor per tal que ens ajudi a entendre aquest món que corre acceleradament no se sap cap a on. ¿Què està passant dins i fora de nosaltres? ¿On podem trobar més llum?

¹ Doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona amb la tesi “El pensament de Raimon Panikkar: Una filosofia de la interdependència” (Premi de Filosofia de l'Institut d'Estudis Catalans, 1999). Entre els seus llibres destaquen *Consciència o col·lapse* (2024), *Tècnica i totalitarisme* (2022) *Pandèmia i postveritat* (Fragmenta, 2021), *Àngels i robots* (Fragmenta, 2018), *Intel·ligència vital* (Kairós, 2016), *La nova realitat* (Kairós, 2013) i *Bona crisi* (Ara Llibres, 2009).

² Pigem, J. (2024). *Consciència o col·lapse*. Fragmenta Editorial.

ANNEX

A continuació us compartim uns extractes dels capítol 8 i 9 del llibre esmentat, a mode de documentació que contextualitza la sessió:

El contacte vital amb la realitat s'està perdent en un món cada vegada més accelerat, desbordat per una allau de distraccions i d'informacions inconnexes. Un món on manen cada vegada més els simulacres i els *fakes*, i en què el valor de la vida humana i del sentit comú s'eclipsen fins l'extrem que mostra *El joc del calamar* (la sèrie més vista a Netflix, amb un total de més de 2.205 milions d'hores de reproducció, que equivalen a més de 250.000 anys d'atenció).

El contacte vital amb la realitat és un concepte clau per a un psiquiatre d'orientació filosòfica que tornarem a trobar en aquestes pàgines: Eugène Minkowski. Nascut a Sant Petersburg el 1885 en el si d'una família jueva d'origen polonès, va estudiar a Varsòvia, en diverses universitats alemanyes i finalment a Zúric, amb Eugen Bleuler (mestre també de Carl Gustav Jung i Medard Boss), a qui devem termes com *esquizofrènia*, *autisme* i *psicologia profunda*.

[...] El 1927, Minkowski publica la seva primera obra, dedicada a la més icònica de les malalties mentals: *La schizophrénie* ('L'esquizofrènia'). Constata que molts dels problemes dels malalts que ha intentat ajudar es resumeixen en una noció: la pèrdua del contacte vital amb la realitat. Dècades després, un pacient de l'«antipsiquiatre» Ronald Laing (admirador de Minkowski) ho expressarà d'aquesta manera: «La realitat se m'allunya. Tot el que toco [...] esdevé irreal tan bon punt m'hi acosto.»

En canvi, l'experiència genuïna de la realitat, amb atenció i plena presència, ens fa sentir-nos part del món: per exemple, quan caminem per un bosc, en silenci i sense distraccions. Merleau-Ponty, des de la seva atenció

detallada als fenòmens, observa que hi ha «una comunicació amb el món més antiga que el pensament», i que en la nostra experiència directa no ens trobem en un racó concret del món, sinó «en el món sencer».

El contacte amb la realitat és el que ens fa vibrar amb la vida: a partir de l'íntim fluir d'aquest contacte, explica Minkowski, «emergeixen com illes» els esdeveniments del nostre dinamisme vital. Les persones cegues o paralitzades se senten plenament partícips de la seva realitat; en canvi, les persones amb esquizofrènia no perden la intel·ligència o la memòria, però sí que perden aquest contacte vital amb la realitat.

Minkowski és conscient que tot el que té a veure amb el dinamisme íntim de la nostra vida no es deixa intel·lectualitzar: «Els conceptes rígids del nostre pensament espacial no hi saben arribar. Aquí, les metàfores són molt més en el seu lloc que les definicions.» Tampoc, com sabem per experiència, no es deixen intel·lectualitzar les grans decisions de la nostra vida (esmicolar-les en una llista de pros i contres, per exemple, fa perdre de vista el que és essencial). Com escriu Minkowski:

No es tractarà d'estar d'acord amb la lògica, sinó d'estar d'acord amb nosaltres mateixos, de posar-nos en harmonia amb la vida. No cal dir que sentir-se d'acord amb la vida d'aquesta manera és ben diferent de seguir l'opinió de la majoria dels contemporanis.

Parafraçant Pascal, el psiquiatre francès d'origen russopolonès escriu que «la vida té les seves raons que la raó no sap formular».

Val a dir que, a diferència d'altres trastorns dels quals hi ha constància en la literatura clàssica, abans de la revolució industrial no hi ha casos coneguts d'esquizofrènia. La literatura científica mostra des de fa temps una clara correlació: com més urbanitzat és l'ambient, més alta és la incidència de

l'esquizofrènia (i, de la mateixa manera, com més natural és l'entorn, més baixa és la seva incidència).

¿Hi ha una relació directa entre la vida tecnificada i la pèrdua del contacte vital amb la realitat?

Segui quin sigui el futur de la IA, el deteriorament de la intel·ligència humana ja està en marxa amb les distraccions i confusions associades amb l'ús compulsiu de pantalles, que, a la vegada, ens allunya cada vegada més de l'Aquí i Ara.

L'Aquí i Ara és el centre de gravetat de la nostra existència. Minkowski descriu un fenomen psíquic fonamental que anomena *moi-ici-maintenant*, «jo-aquí-ara», al voltant del qual s'articula, moment a moment, la nostra vida interior i la nostra experiència de la realitat.

[...]

El fet que la tecnologia ens allunya de l'«aquí-ara» ja ho assenyala Walter Benjamin, el filòsof berlinès que va aparèixer mort el 1940 a Portbou quan es dirigia a Lisboa fugint del nazisme. Un dels seus escrits més llegits, *Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit* (L'obra d'art a l'època de la seva reproductibilitat tècnica), mostra que la reproducció potencialment il·limitada d'una obra d'art (a través de la fotografia, l'enregistrament o, avui encara més, els mitjans digitals) fa que l'obra perdi el caràcter únic i irrepètible, el *Hier und Jetzt* (Benjamin escriu aquests mots amb majúscula inicial, substantivant-los): «Aquí i Ara».

«L'Aquí i Ara de l'original», explica Benjamin, és l'essència de «la seva autenticitat». Els mitjans tecnològics que permeten la reproductibilitat de l'obra d'art «en devaluen [...] l'Aquí i Ara». I amb això fan que s'esvaeixi el que és més essencial en l'obra d'art i en tot el que és únic i irrepètible: el que Benjamin anomena *aura*, sempre lligada a l'Aquí i Ara.

Milers de persones, cada setmana, van a París per visitar el museu del Louvre. Quan arriben al quadre més icònic, la *Mona Lisa*, de Leonardo da Vinci, pocs

admiren l'original d'aquesta obra d'art. Molts només volen fotografiar-la amb el mòbil, atrapar-ne una còpia digital (que podrien aconseguir, amb més qualitat, d'altres maneres). Però la majoria no aspira a estar cara a cara amb la *Mona Lisa*, sinó a donar-li l'esquena per fer-se una *selfie*. L'aura ja no és en l'obra d'art mateixa, sinó en el desig de capturar-la digitalment o d'autoexhibir-se amb ella.

En esdevenir reproductible, l'original perd interès. Avui això no afecta només les obres d'art. Des de fa anys, també comença a afectar els paisatges i els moments. I fins i tot les persones. La reproducció digital foragita el món vital. El món s'empetiteix i s'allunya.

Jordi Pigem, *Consciència o col·lapse*. Extractes dels capítols 8 i 9 (pàgs. 33-38)

Cafè Filosòfic **IN DIVINA VERITAS**

Organitza:

ELEA
ESCOLA DE FILOSOFIA
PENSAMENT · DIÀLEG · TRANSFORMACIÓ

\ www.elea.cat